

Издаван сваког четвртка
на цијелом табаку.

Стаје за *Црну Гору*, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину:

годиншње . . . 4 фор.
на по године . . . 2 " "
на четврт године 1 " "
за Србију и све друге земље
годиншње . . . 15 франака
на по године 8 " "
на три мјесца 4 " "
у алату.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ВА

КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

БРОЈ 30.

Цетиње, 6. Септембра 1884.

ГОДИНА I.

Х А М Л Е Т,

Краљевић Дански.

Трагедија у 5 чинова од Вијеама Шекспира, с инглеског превео др. Лаза Костић.

(Наставак).

Хамлет.

Како је полудно?

Први Гробар.

Врло чудновато, веле.

Хамлет.

Како чудновато?

Први Гробар.

Е, па, сишао је, управо, с ума.

Хамлет.

Који су поводи?

Први Гробар.

Није по води, него баш по овој данској земљи.
Има тридесет година како сам ја овдје гробар, и
момком и човјеком.

Хамлет.

Колико треба да човјек иструне у земљи?

Први Гробар.

Бога ми, ако није истроу за живота (као што
сад имају гњили мртваци што једва издрже погреб),
истрајаје вам неких осам, или девет година; кожар
ће вам истрајати девет.

Хамлет.

Зашто тај више него други?

Први Гробар.

Е, господине, његов му занат учини кожу тако,
да издржи воду подуже; вода вам ђаволски раствара
погане мртваци. Ево ова добања: та је добања ле-
жала у земљи неке двадесет и три године.

Хамлет.

Чија је била?

Први Гробар.

Неке погане будале. Шта велите, чија је?

Хамлет.

Бо'мо ја не знам.

Први Гробар.

Куга га однијела, ту будаласту дрину. Пононо
ме једном по глави боцом рајског вина. Та иста
добања, господине, иста та добања, господине, била
добања Јорикова, краљевог шаљивца.

Хамлет.

Ова?

Први Гробар.

Баш та.

Хамлет.

Дај да видим. Куку, сиромас Јорик! — Знао
сам га, Хорације; тај братан био је, неисцрпљив
шаљивак, диван у машти; колико ме је пута носио
па-дељима! — ца сад, када ми се згража! Грло ми се
стеже на то! Овдје су биле оне усне што сам их ја
пољубио, не знам колико пута. Гдје су сад пошали-
ле? твоја преметања? твоје pjesме? камо твоја ве-
селост што је грехотом засмјивавала сав пир, кад
год сијевне? Зар никог више нема да ти се поруга
што се тако кезиш? Зар сама кост? Сад иди свијет-
лој госпоњи па јој кажи, и ако се с прета намаже,
мора досјети до ове красоте; учини да се насмије
на то! — Молим те, Хорације, реци ми нешто.

Хорације.

Шта то господару?

Хамлет.

Мислиш ли ти, да је Александар у земљи био
на ту прилику?

Хорације.

Управо тако.

Хамлет.

И да је тако задисао? Пу!

(Вади доље лобану).

Хорације.

Управо тако, господару.

Хамлет.

До каквих трица човјек доспијева, мој Хорације!

Што не би могла машта поћи за владарским прахом
Александровим, док не нађе да се збјегао у какав чеп ?

Хораџије.

Посматрати тако, било би посматрати сувише
ситно.

Хамлет.

Не, вјере ми, ни у длаку. Могао би се дотле
попратити доста смјерно, и прилично поуздано. Као
овако: Александар умре, Александар сахране, Алек-
сандар се враћа у прах; прах је земља; од земље
се прави мело: Па зашто се мелом тим, у које је
он претворен, не би могла запечатити бечка пива ?

Владарски Цезар умр'о, пост'о прах,

Ко чеп да чува буре од вјетра:

Зар блато то, од ког је дрхт'о свјет,

Да данцету од зиме буде леп !

Ал' мир ! ал' мир ! На страну. — Ево краљ.

(Долазе свештеници и т. д. у спроводу; мртво тијело
Офелије, Лаерте, за њим жалиоци; *Краљ, Краљица*,
њихова пратња и т. д.)

Где, краљица, на двор: за киме то ?

Па простим тим обредом: То је знак,

покојник да је смако себе сам

очајном руком. Бјеше отменик:

Из прикрајка да мало пазимо.

(Одмакне се с *Хораџијем*.)

Лаерте.

Сав обред то ?

Хамлет.

То је *Лаерте*,

прекрасан младић: припади.

Лаерте.

Сав обред то ?

Први свештеник.

Ми смо погреб јој
спровели дотле, докле нам је могао
Да није канон сили поднегао,
сахранила б' је сумњива јој смрт
у неувештан до страшног суда гробла, до
у мјест' опјела, по њој шљунак, смет;
ад' ето сва јој дјевојачка част,
ето јој цвјећа свежи благослов,
потребни звон и освештани гроб.

Лаерте.

Зар ништа више ?

Први свештеник.

Ништа више, да !

Уврједила б' се служба самртна,
опјело да се цјева њој и мир,
у покој душе.

Лаерте.

Мет'е ј' у земљу;
из њеног л'јеног тјела, пречистог,
да јачу љубичице. Поле зли,
аијелак биће моја сестра, знај,
кад урлајућ' ти легнеш.

Хамлет.

Шта, л'јена *Офелија* ?

Краљица.

Најелаја сладо, збогом за навјек ?

(Поспа је цвијетом.)

Ја мишљах, бићеш мога *Хамлета*,
мишљах ти китит' брачну постељу,
а не твој гроб.

Лаерте.

Ох, клетва тројна му,
и на главу му јада тридесет,
што дјелом злим твој свјетли оте ум !
Задржте земљу, док је једном још
не заграм

(Скочи у гроб.)

загр'те прахом живот сад и смрт,
док из равнице не израсте бр'јег
над *Пелијем*, над главом небесном
Олимпа плавог.

Хамлет.

(Изази напријед.)

Чиј' то збори јад
толиком силон ? што му звјездама
нариче туга, заступа им пут
од тепког чуда ? а ово сам ја,
ја, Данац *Хамлет*.

(Скочи у гроб.)

Лаерте.

Да те носи враг !

(Хрући се с њим.)

Хамлет.

Да зла ти молитва.

Молим те, скидај руку с грла ми ;

и ако није нагла моја жуч,

опасност ипак нека ј' у мени

што је се мудро бојат'. Пусти ме.

Краљ.

Ма развајајте их.

CRNOJEVIĆ *Краљица.*

Хамлет, Хамлете !

Господа.

Не бојте нам се, господару наш.

(Слуге их разваде, а они ишау из гроба.)

Хамлет.

Па борићу се с њиме за ту ствар,
ево док ми очи више не трену.

Краљица.

О, сине ! Какву ствар ?

Хамлет.

Мила ми бјеше; браће читав свјет
не достигне милошћу својом евом
до мога миља. — Шта би за њу ти ?

Краљ.

О, махнит је, *Лаерте*.

Краљица.

За име Бога, маните га се.

Хамлет.

Покаж' ми, хајде, шта би за њу ти ?

У плач ? у бој ? у пост ? ил' у пропаст ?

Бил' нио жути ? Крокодила ио ?

Ја бих. — Да л' амо дође плакати ?

Успркос мени скочит' у гроб јој ?

Сахран' се с њоме жив, па ћу и ја,

о горама трабунаш? нег на нас
милијон рала вригу, док тај брјег,
не спржи тјеме пламом сунчевим,
а Оса под њим брадавица као.
Разметати се, видиш, и ја знам.

Краљица.

Та мавнит је. Снашло га, проби ће:
па посјеје стрљен к'о голубица,
голубићи кад златни прокљују
стиша се у крај.

Хамлет.

Чуј господине;

Што си се тако на ме прозлио?
Навјек те љубљаш: Али нека то;

Mens sana in corpore sano.

(Из рукописа: Мозак и срце у књижевности).

(Наставак).

Бајрон.

Ако ико у свјетској литератури може послужити за доказ и класично свједочанство томе, да pjesник мора бити анормално сложен човек, то је велики pjesник инглески — лорд Бајрон.

Ми велимо „велики“, из најдубљег убјеђења свога, а његови земљаци Инглези једва су се одважили, да му подигну споменик у домовини гдје се велики геније његов појавио. Прије неколико година изнесен је у општинском вијећу лондонском приједлог да се подигне споменик Бајрону, и тај је приједлог једва једвине, са непознатом мањином гласова, продр'o. Није знала, подићи споменик човеку, за којега се зна да је скроз и скроз покварен био, да се за живота свога ваљао по најнижим каљугама страсти, да је на души својој попио толике грдне грехове, за које не може бити опроштења у пуританској Инглеској, која с библијом лијеже и устаје!

А баш тај грешни Бајрон тумачи великога pjesника Бајрона.

Ми смо дужни прво познавати грешнога Бајрона, којега Инглези презиру, да бисмо могли протумачити велика pjesничка дјела његова, којима се цијели образовани свијет диви.

Биће нам то много лакше, него код Шекспира, јер нам Бајрон стоји кронолошки много ближе примакнут, а и најновија метода натуралистичка, којом се носиоци великих књижевних дјела описују природњачким начином, послужиле нам могу, да познамо Бајрона у правом облику његовом.

Од прије био је обичај, да се велики књижевници, мисленици и pjesници, описују најпријатнијим бојама. Без обзира на то, да ли оно што се о њима каже одговара истини, они су

може се Херкул измучити вас,
мауче мачка, не зна за то нас.

(Одлази.)

Крај.

Хорац'је драги, гледај, чувај га;

(Одлази Хорациј.)

(К Јаерту.)

Синотњим нам се стрпи говором;
по том ћемо већ удесити ствар.
Гертрудо, прапаз' мало сина свог.
Тај гроб ће имат' живи споменик
Скоро ће мира сванути нам час,
а дотле је стрпљивост нам сп

вазда описивани тако, да је на њима свашта лијепо изгледало. Они су не само велики књижевници, него и велики људи; они морају бити и јакога карактера и поштени и лијепи и узорни у сваком погледу. Тако су писани животописи свијех великих књижевника за плутархе и крестоматије и — друкчије није смјело бити.

Данас су се ипак литерарни историчари одважили да пођу другим правцем. Они полазе са тог гледишта, да при описивању некога човјека не треба одступати од истинитости и вјерности, ако ће то баш и шкодити пријатности цијеле слике која се црта. Свакога ваља описати онако какав је, и што се боље погоди, у толико ће вјернија и истинитија слика бити. Сваки је човек онакав какав је, у сему што од њега потијене, тако рећи излив себе самога. Такви су и велики књижевници, велики pjesници. Они се могу протумачити у дјелима својим само онда, кад их тачно и подробно познамо у свјема појединостима њихова живота, кад учинимо на њима тако звану „вивисекцију“, кад анатомским пожем станемо парати срца и утробе њихове, па видимо како је ту изгледало.

Многи се и данас још од тога грое. Многи би хтјели да остану у илузијама својим, да им нико не дупа у онај телеј којим су телејсани идоли њихови, да им нико не отпири нимбус који се шири око главе њиховијех љубимаца великана.

Али нова метода природњачка, која је освојила земљиште и на пољу књижевне историје и критике, не хаје за то. Она немилице анатомише своје предмете и сиушта сонду у најдубље ране књижевнијех великана.

Тој методи имамо захвалити, што познајемо Бајрона у правом облику његову. Описао га је тако његов земљак Џефрсон у свом дјелу: The real Byron (Прави Бајрон). Ово дјело изишло је и у Таухниновом издању бр. 1250—52. Џефрсон је прави Зола међу књи-

жевним повјесничарима. Њега пјед обузима, кад види, како су дојакошњи животописци Бајронови сентиментално и фантастично окитили живот овога великог пјесника, и то га је побудило, да мјесто романа о Бајрону каже један пут голу истину о њему. Он је то и учинио, и донста је гола и нага истина, коју пред собом имамо: видимо донста Бајрона тако рећи у голој кожи. Све прљавштине на Бајрону открива нам Џефрсон немилосрдно; он га не оставља ни на једној странутици његова живота, а Бајрон је цијели вијек свој провео на кривим путовима; ни једну слабост његова карактера не ће да прекрије огртачем милосрђа.

Па шта видимо у главном на Бајрону из ове слике коју нам о њему даје Џефрсон?

Видимо човјека, којим страсти владају у највишнем степену, те му разаравају нормални ток живота и строваљују га прије времена у гроб.

Ни једна страст не може човјеком овладати у толикој сили као страст тјелесне сласти, која се осјети у пољном спојењу мушкога и женског тијела. Код нормалног човјека та страст не може никад овладати тијелом на штету његову; код анормално сложенога она се осили до тог степена, да убије и само тијело.

Бајрон је био од слога све потије врсте. У сласти тјелесној која носи романтично име „љубав“, он се толико цијелога свог вијека. А запливао је у њу прерано, што такође свједочи о необичном слогу његова тијела. Већ године 1800, дакле кад му је било тек *дванајест* година, заљуби се страсно у своју рођаку (видјехмо мало даље и тај ванредни појав код њега, да је све некако са својим рођакама имао везе) такође 12-годишњу Маргарету Паркер, која несретница има ваља тој љубави захвалити, што је на двије године послје тога од сухе болести умрла. Бајрон јој је подигао споменик једном „елегијом“ на смрт њену, па по што је ту дужност

учинио, мислио је да му ваља поћи даље, те се опет „страсно“ заљуби у Марију Чаурт. Ова љубав није могла дуго трајати, јер му се ваљало женити са „законитом женом“, која је послје постала леди Бајрон — на велику несрећу своју, као што ћемо ниже видјети. Сам Бајрон у својој дивној пјесми „Сан“, најљепшој пјесми која је могла нићи из пјесничке душе, казује нам, како му је при саме вјенчању лебдјела слика Марије Чауртове и његове законите жене, коју никад није љубио, што опет не ће бити истина, јер ни Марија Чаурт није могла за дуго везати несавладиву нарав тога чуднога човјека. И Марија Чаурт и „законита жена“ бише брзо заборављени, кад напје жестока страст насипам једне у Кембриџу. То је било у г. 1806. Ту периоду назива сам пјесник „најромантичнијом у свом животу“ — али се о том роману ништа више не зна. Но за чудо је, да та љубав Бајронова пада у исто доба, кад се опет љубављу везао са другим неким чудноватим створењем. Од године 1806 па док није отпутовао на континент пратило је Бајрона све једнако неко чељаде у мушким хаљинама. Какво је то чељаде? Кад су питали Бајрона, он је вагда одговарао, да му је то млађи брат. Тек послје смрти тога чељадета дознало се, да је оно — рода женскога. Данас пак зна се, да је то била опет нека љубазница Бајронова. Но ко је била управо та дјевојка, о томе не знају извори ништа да кажу. Држи се да је то била „лака роба“ (Lady of easy access). Могуће је, јер Бајрон није се много на то обзирао. Само се толико зна, да је била за чудо налик на њега. Бајрон сâм то каже у свом „Манфреду“: „У лицу бјеше налик на мене, у коси, оку, у свему, па и у самом гласу бјеше налик на мене, како се каже и т. д. Њене су мане биле моје, врлина њена само њена — ја сам је љубио, убио.“

Но сад тек долазе најтеже ствари за Бајрона.

(Наставиће се).

Е л е г и ј а.

(По руском)

У шумици памтни када,
А у магли тихе ноћи,
Сиђела си са мном млада
У тишини у самоћи.
Око нас је талае вада
Свјетлост дуне таласала...
Руке твоје тантач' сташе
По струнама милогласно,
Ти пјеваше о љубави
Пјесму слатку, страшно, јаено.
Гора нега кад те чула
Страсно ли је уздахнула!...

А и вјетар тихо вије
Играјућ' се лишћем горе
Тајанствено он се смије
Слушајући наше жборе...
Мандолине тада звуке
У валова преда руке.
Од њих су се водно виле
Пјеват' пјесму научиле.
И сад мила пјесму твоју
Рибарима младим поју.

Ј. Поповић-Липовац.

На повратку с Бранкове свечаности.

V.

Т р и ј е ш њ е.

Није Тријешње за српски народ знаменито само е тога, што је било Боки извор њезинога добростања, за којим данас уздице, и славе њезине у свједокој мрвници, која не умире.

Тријешње је по свјетом српскијем странама у сваком српском подухува вазда руку прве и најобилатије помоћи пружало. На књижевном пољу од Доситије до Вуличевића, на политичком од КараЂорђа до пошљедњег српско-турског рата.

У предговору своје „Етике“ Доситије пише: „По мојему желанију ја сам сад при славенској штампарији у Венецији, гдѣ ћу јоште што добро и полезно на сербском дијалекту издати. Ову моју охоту наши јединородни Србци у мојему једногдишњем при њима у Тријесту пребивању са својом великодушном љубовију и свеобичајем добра желанијем толико су више возбуждили, или управа да речем воспалили“. А у почетку устанка српскога Србци из Тријешња пишу Карађорђу четрдесет хиљада ефора. Ове је новце скупно и послао у Србију Драго Тодоровић. Не знам је ли ово је забиљежено, тер тим раје биљежим. Тада су у Тријешњу били осим Куртовића, Ризнићи, Рајовићи, Мекше, Милетићи, Николићи, Цвијетовићи и други. Куртовићи и Ризнићи били су најпрви трговци у Тријешњу. Ризнић је имао тридесет и шест бродова. Милетић се оставио само српској школи у Тријешњу 80,000 ефора. И ово су поредом све Србци из Босне и Херцеговине. Капите долазе Србци из Босне. Осим Шцира Гоичевића и Марка Квеквића, ту су Вучетићи, Пороковић, Ђетковић, Бронз, Лазовић, Поповић, Рајенковић, Јововић, Маринковић и многи други. Од свих ових на гласу кућа српских данас једва се може трага наћи, доим савременице им грчке куће и данас постоје. Ја сам читао назад неколико година у „Аугзбург. опф. Новинама“ занимив путопис једног Ђемда по Грчкој, и сјесам се да је у велике вадио итедју, која грчки народ разликује од свих осталих, тер је овој јединској врлини приписивао гигањски напредак, који је Грчка краљевина учинила од како је ускрела. Да не узбује та врлина грчка и у Тријешњу помоћница Грцима! Раскоп и величанство српско најбоље се огледа на православној српској цркви Св. Спиридона у Тријешњу, на којој се тек довршју мозајичке слике збора, која сама радња доће шедезде хиљада! Црква сама долази преко седам стотина хиљада ефора без земљишта и утвари црквених и трудно ће се икад или бар доцна такав споменик лијепијех вјештина подићи ије у Српству. Не знам чему ћеш се прије дивити или укусу архитектуре или красоти штуре, збора ил' изнутра. И кад се промисли на прошлост српску у Тријешњу, са цјететом задовољством се гледа на ову цркву, као на достојни споменик толикијех кућа српско-православних, којих већ није.

Што су Србци у Тријешњу били прије четврт вијека најбоље се види по бесмртном Књазу Данилу, који је себи из њихове средине љубо изабрао у Јаринки Квеквићевој, и њима повјерио а у одлици српској кући Мариновића на прво васпитање свог братаића, данас срећно и честито владајућег црногорског Књаза.

А каквијех Србаља и данас има у Тријешњу виђели смо кад су српске књижевне рат објавиле турској царевини. Тада је један Србин из Тријешња послао хиљаду наполеона златијех влади биогрској а хиљаду цетињској на ратне потребе! Тај Србин и ако није хелио да му се то добротинство и име чује јесте Тодор Јаничић, што сам одмах онда и против његове жеље објавио у „Гласу Црногорца“ и сада опет понављам као добар примјер, који нам није на одмет. Ја мислим одшта да је врло мало оваквијех примјера у Српству било у онијем свечанијем тренутима. За то нека ми г. Јаничић опрости, јер би нам његов примјер могао у будуће служити.

Од како су пароброди замијенили бродовље на једра, већ не стаје знаменитијех нашијех трговачких кућа у Тријешњу. Али опет иети пароброди прикупљају у Тријешње нове српске породице, као што сам већ рекао. Она је варош сједиште управе аустро-угарског паробродског друштва Лојида и као главно аустро-угарско лучко пристаиште средине, у које се окупљају сви пароброди друштвени и из кога се опет по свему свијету разилазе. Ово друштво броји око осамдесет пароброда, који највише раде по областима турске царевине, са свијем у њиховој власти. Осим тога ту су линије постојане између Цариграда и преног мора, између Тријешња и Калкуте, између Тријешња и Хонгконга, између Тријешња и Туниза и Тријешња и Одесе. Још је друштво у новије доба предузимало покушаје до Аустралије и Америке. По овоме се већ може судити о знаменитости Лојида, на чијој управи нахои се и један Србин, г. Вучетић, који је Боку задужио исто као му други брат у Одесу, јер као што су многи Босепки капетани поморски помоћу једнога Вучетића добили службу на паробродима руског општества, тако су многи маћи помоћу другог добили је на Лојидовијем паробродима. Тијем су Вучетићи трајну хариост стекли и брзој им постојбини.

Из саме Босне имамо, преко двадесет првијех капетана на заповијед лојидовијех пароброда, и до двадесет другијех, а трећих тридесет и пет. Зато је велико зло што цијела њека нашо општине немају по једнога цијелога маљина да учи наутику, које су од прије по стотину капетана бројиле. Нека нам је изученијех и валијих капетана поморских па ће они вазда находити службу док је мора ако не у отаџбини а оно ће у иностранству, као што већ имамо капетана на заповијед пароброда једнога друштва на у јужној Америци.

Није кућамо, морамо признати да је Тријешње варош талијанска. Истина је да је ту особито у околинама словенског елемента у знатној маси, али између културјачијех италијанског и њемачког народа, словенци не могу одржати пренагу. Њемачка колонија нека расте колико оће али ће вазда остати само колонијом. Српска колонија као и грчка врло су мале у вароши која броји до близу етоишдесет хиљада становника. Ипак ће се трудно икад испунити тежња предентитета односно Тријешња. Природна граница Италије, коју је још Данте ударио на Кварнеру, и за којом цијела Италија цезне толико под плантом „предентизма“, остаје и за сва будућа времена још само у мисли, јер је живаљ словенски продор дубоко преко тијех граница. Али што ће бити од градова кроз италијанскијех што се нижу дуж обале истарске од Тријешња до Ријеке, у којима је сабрано богатство умно и материјално? Је ли право да словенски живаљ још разијављен поновском мржом стане господарити по овим гради-

вима од памтвијека италијанскијем? А је ли опет правије, да већина словенска и ако сеоска остане и даље подцињена мањини ма колико просвећенијој? Ето неприлика, што се појављују на границама међу народијема. Ето пужде да се устроји још једна Швајцарска ма било под којим именом. Ово би и-маи увијети и Словени и Италијанци па као бра-ћа о томе стали радити.

На кривом путу.

Причл Ханзена.

Било је то у почетку Октобра 1768 год., једног мрачног магловитог дана, какви само у Инглеској могу бити. Вријеме је било хладно, влажно и у оштите непријатно, да су становници Бристола, знатне тр-говачке приморске вароши у источној Инглеској, већ почели били дожити нећи и гријати себе. У једној од ускијех улица, близу Ретклифске цркве, била је једна стара кућа, над вратима које се могло читати: „Штампарија Џона Фарлеја. Уредништво и експеди-ција неђељног листа вароши Бристола и њене око-лине.“

Високопоштовани власник те штампариие, сије-ди старац, сједио је у својој писарници, опкољен деловодним протокодима и гомилима новина, и изгле-дао је у највишем степену задовољан. И на лицу му се то могло читати. Многи посјетиоци различитог стања и звања улазили су и излазили из писарнице; он је био тако са свима љубаван, да су већ неки помисљали, да није вриједни уредник изненадно до-био какво напљедство, јер су сви знали, да је он обично намргођен и нерасполаган.

Какак је био, дакле, узрок томе његовоме до-броме расположењу, које се никако није слагало са њавијем, хладнијем временом?

Ствар се објашњавала врло просто: лист „Бри-стола и његове околине“, који је он издавао, на један пут изнезгодно добио силу претплатника. До тад вриједни уредник, негледујући на све његово заузи-мање, није у стању био растурити више од 500 примјерака свог листа, кад на један пут тога дана сјамо до ручка преко 80 њих претплати се за по-шљедњу четвртину године.

Дакле, није се чудити, што је г. Фарлеј изгле-дао врло весео. Са умножењем претплатника, само се по себи разумије, да ће се умножити мало по мало и број приватнијех огласа, од којих новина-ри имаду лијешу корист. Он је почео био замисли-ти сјајну будућност за свој лист...

У писарницу уљегоше два господина, по изгле-ду од великог улива у мјесту, судећи по томе, како их је Фарлеј поздрављо са особитим поштовањем.

Један од ових био је љекар Барет, а дру-ги мјесни свештеник Каткот.

— Господице Фарлеј, рећи ће први, имате ли ви још која примјерак од пошљедњег броја вашијех књижевнијех новина? Ја бих узео неколико, да пош-љем мојим пријатељима на страни.

— Иста је жеља и мене овамо довела, рече свештеник. Ја бих желио узети један примјерак, да га пошљем мом учевном пријатељу, познаваоцу ста-рина, у Еднбург.

— Господо, врло ми је жао, да не могу вас послужити тијем, рече уредник. Све је већ распро-дано. Него сам ја наредио, да се поново штампа, и

прекејутра ћу имати могућност задовољити ваше по-штоване захтјеве.

— Хвала вам, г. Фарлеј! Чини ми се, да се ваш лист све то више свијету допада, те се и шири више. Ми, као годишњи претплатници, желимо му добар успјех.

— Врло сам вам захваљан, господо! Заиста је највеће вриједно, како се за пошљеднијех неколико дана подигао мој лист. Данас само до ручка имам 84 нова претплатника. Исти се ја овоме чудим.

— Свакако је томе узрок онај врло занимљиви чланак у пошљедњем броју.

— Могуће је, докторе. Ви по свој прилици ка-жете за ону приповјетку о свештању старог бри-стошког моста у XV. стољећу по казивању једног од ових, који су томе били присутни...

— Јест; уз то је тако лијено написано и тако истинито саопштава фактове, да мој поштовани друг, и ја исти, бројимо овај чланак међу праве кул-турно-историјске описе, којих је тако много било у Инглеској у средњем вијеку.

— Само је једно чудновато, рече свештеник.

— Шта управ?

— А то, што мој са друг ни ја до данас није-смо ништа знали за такви историјски документ. Ми смо у тецају многијех година врло уредно истра-живали и изучавали старине британске; узалуд смо преметали цео архив овдашње библиотеке, али те хронике од велике вриједности нијесмо нашли није.

— Под тијем чланком у вањем листу није пот-писан автор, рече доктор. Ради би били знати, ко је автор.

— О драге воље, господо. Автор је тога чла-ка још готово дијете.

— Ви се шалите, г. Фарлеј!

— Ја вас уверавам, не шалим се. То је један младик од 16 година, али при свему томе врло па-метан и знај; он има велику вољу за истраживање старина, а вајдје! с тим бави се и књижевношћу.

И такав младик је пронашао то књижевно благо?!

— Јест! Како је он дошао до тог, не умијем вам казати.

— Како је име томе младиху?

— Томас Чатертон.

— Је ли он рођен у Бристоу?

— Његов отац, који је давно умр'о, био је учитељ и звонар у овдашњој ретклифској цркви. Томас жи-ви овђе близу цркве готово сиромашни. Ја сам га познавао још као мало дијете. То је врло благ, бли-јед младик, који најуредније изучава старине, већ изобане књиге. Он никад није учествовао у ђетиниј играма са својим врстницима. Ја сам му поклонио читаво бреме старинијех књига, које су ми само зашремале мјесто на полицима, и од којих сам се хтио ослободити, као од непотребне старудиие. Кад он сједне и заубде се у ту старудииу, он себе сма-тра за најуретнијег човјека у Бристоу. Његова ма-ти и сестра зарађују комад хлеба прањем и пиве-њем рубља. Своје сопствене потребе он подмирује са малом платом, коју прима за рад у адвокатном бирору.

— Хм... ја бих рад био изближе познати тог младиха, рече свештеник.

— И ја такође, придодаше доктор.

— Ваше је жеље лако задовољити, господо. Колико је данас ја ћу позвати Чатертона, казаћу му вашу жељу, и он сигурно не ће одрећи засиједо-чити вам лично према вама поштовање. Може бити,

да ће вам он бити користан својим уџерм и прилежњем; и тако ћете постати прави доктори сиромашне породице.

— Хм, да видимо, промуња добри свештеник.

— Може бити, ми ћемо га намјестити ће.

— До виђења, драги Фарлеју! рече доктор.

— Пошли се Богом, господо!

Уредник испрати госте до врата.

До подне се пријавило још неколико претплатника.

Почем је то било у суботу и у назари дан, шта више пријавило се и неколико околних села и наредних су по неколико бројева неђељног листа, који на један пут постаде тако занимљив.

Око 12 сати радња у писарници готово прекиде се. Фарлеј гледаше кроз прозор, бројеви лагана, ударице сата на црквеном звонику. На једанпут дупну у прозор и повика: „Томас!“ Кроз неколико минута у писарницу уђе младић прво слаба састава, по изгледу готово још дијете. На блиједом његовом лицу не бјеше трага младићске безбрижности и веселости. Имао је високо чело. Из очију му је вирио ум, а уз то и неко лукавство. То је била млада глава, која је прије времена сазрела, која је знала већ за много озбиљне послове, дубоко премислање и ноћно неспавање. Томас Чатертон враћао се кући на ручак из адвокатавог бироа, ће је вршио дужност писара.

— Томо, рече Фарлеј пријатељски, могу ти саопштити пријатну новост. Твој чланак о освештању старог моста заинтересирао је многе у Бристолу и околини и дао ми је доста нових претплатника.

Зрак велике радости сисну у очи младића.

— Сад ви видите, да сам ја имао разлог. А ви сте се још устезали у почетку примити мој чланак и само на моју велику молбу најзад сте пристали штампати га.

— Занета, никакве ја среће нијесам очекивао од тихих старинских извјештаја. Међу тим тај чланак за ме и за мој лист врло је користан. За ње си заслужио моје признање и благодарност и примаш 10 шилинга. . . .

— Које сте ми хтели дати у почетку, и ако то није било баш много, јер сам ја радио на томе чланку цијелих дванаест ноћи.

— Сад, на, прими 20 фуната стерлинга за твој чланак. Захваљујем ти.

— О господине Фарлеју!

Да има тако велику суму новаца, Чатертон није до тад успео да ни помисли.

— Уми, драги мој, новце и ајде твојој сиромашној матери. Као поштен човјек ја ти дајем знатан дио од оног, што сам добио с тобом. И чуј: напријед ћу чланке извод твог пера примати са великим задовољством, особито популарне приповијетке. Ја ћу ти за њих плаћати тако, како само узмогнем боже. Само те једно молим, да не пишеш тако старинским слогом. Не гледајући на опште одобрење и похвалу твог чланка, има људи, управ међу селацима, који су ми говорили, да они на жалост не разумију све, почем је чланак писан старинским слогом.

— Ви сте вада били добри према мени, г. Фарлеју, и данас ми пружате доказ ваше доброт.

Ја ћу се већ побринути, да вам учиним по вољи, колико се може више.

— Добро! Него молим те, кажи ми, окрен ти прилић то старинске извјештаје?

Чатертон насмјехну се.

— То је управ моја тајна, г. Фарлеју; али ћете је ви сазнати ови час. Хроничар овјех извјештаја је . . . Ровлеј, калуђер реткићске цркве, који је живио за вријеме владе краља Едуарда у ХУ. стољењу.

— Ја о њему, шпта, нијесам чуо.

— Радо томе повјерујем. Е на и Оссијан.* до прије неког времена никоме није био познат, а сад то име зна цио изображени свијет.

— Јест, али темељитим истраживањем научењака потврђује се, да је сам Макферсон измислио тог Оссијана, а да је он исти автор свију pjesама, које је он, тобоже, написао у галским оригиналним рукописима.

— Али за то има такође много авторитетнијех научењака, који тврде, да су те pjesме занета, изворне Оссијанове. Садањи моји чланци само у неколико упознају читаоце са том хроником, али сам ја наумио учинити за мало познатог Ровлеја ието оно, што је Макферсон учинио за Оссијана.

— Дакло у тебе има још доста занимљивог материјала?

— Имам много рукописа на пергаменту у прози и стиховима.

— Него врага како си ти дошао до њих, ће ли си их ископао?

— Ја сам ово књижевно благо нашао у старом ковчегу, који је прије стајао, по свој прилици, у реткићској цркви, последије је постао својина мога оца, који је био тамо знавар. То су стари исписани комадићи, који се једва могу читати, држали су се као неистребива старулица.

— Хм, то је управо ереча. Два научењака, доктор Барет и свештеник Каткот, расчитивали су за автора чланка у пошљедњем броју листа; они желе, да се упознаду с тобом, што ће, по свој прилици, бити за те од користи. Ја сам те препоручио, што сам боље могао.

— Захваљујем, г. Фарлеју. Наравно, мени је прло мило задобити упливне покровитеље, само да се одржи подухеће, те сам готов посјетити ову господу одмах данас.

— Чуј Томо! Ти си чудновато дијете. Тако си затворен; тако је много тајанствености у твојим поступцима; уз то тако добро познајеш старине, да ја јако подозревам, да тај калуђер, хроничар Ровлеј — ти си исти. Ти тако добро познајеш дух и разумијеш језик ритерског доба, да лако можеш заварати научењаке са својим измислиеним чланцима. Знам ја, ти си паметна глава, но знам и то, да у тебе осим добара има и рђавог. Да од краја постигнем твоје тајне — то не ћу. Поступај онако, како ти твоја савјест налаже; али свакако прими савјет поштеног човјека, како ћеш се у животу владати. Буди праведан, искрен и нишито немој варати свијет на каквим начином, јер би најпослије ти

* Оссијан, келтски бард 3-ег ст. по Хр. под именом ког су издани у другој половини прошлог вијека многи поетски провазводи. У ствари је автор тих тобожњих старинских pjesама у исто вријеме и изданац Макферсон.

исти с тога пострадао. Запамти то, што сам ти говорио, драги Томо!

Чатертон обори очи, кад га је Фарлеј најживо посматрао говорећи горње, — промрљао је неколико несезајних ријечи у име благодарности и пође кући, где је кроз пет минута и дође.

— Ти си данас доцкан дошао на ручак, рече му мати, кад је он узнегао у сиротињски најмештену собу. Тебе је, ваљда, задржао у писарници Родерс дуже но обично?

— Не, мајко, одговори младић. Ја, као што изгледа, нијесам рођен, да цијелог мог живота препишеш давије и, колико је данас, ја ћу оставити адвокатски биро за свагда.

— Како то? Зар Родерс није задовољан са твојим радом?

— Но! Ја нијесам задовољан са овом вртом рада тим више, што сам нашао бољи.

— Да се не вараш, мој драги Томо. Боље је, да останеш ту, ће си, да чуваш оно, што имаш већ у руди, а да не сањаш о немогућностима.

— Ево, мајко!

Говорећи то, Чатертон изасу на сто двадесет лира.

— Боже мој! Двадесет лира! Откуд ти толики новци?

— Дао ми је г. Фарлеј за мој чланак, који је одма подигао његов лист и дао му више од стотине нових претплата. Ја ћу радити за његов лист, па ћу још више зарадити новца. Довече ћу поћи код свештеника Каткота и доктора Барета, који ме желе познати изближе и помагати ме у мом књижевном раду. Сад ти видиш, околности су се онеде тако, да ја могу лако оставити ништаван писарски рад код Родерса.

Добра жена није тражила никаквих више објашњења. Сјај злата на столу ослијенио је, и њој се чинило, да јој је син неће пронаћи златну руду.

Чатертон је прешно ручао и пође у адвокатски биро, ће је јавио, да жели опростити се од до садање своје дужности. Родерс се је љубазно с њим разговарао, молио га је, да остане, па пошто овај никако није хтио, избројао му је нећелну његову плату ипустио га.

Млади pjesник, остављајући за собом писарницу, дубоко је уздахнуо и промрљао је: „Сад сам ја, кајад, слободан и никад већ нећу живјети овјем патничјем животом“¹⁴

(Свршише се).

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Библиографија.

(Стигло уредништву „Црногорке“.)

Карактеристика кнеза Милоша Обреновића у приповестима из његовог живота, као још неке приче из 1848—1849 године. Скупио и уредио Светозар Стојадиновић. У Новомо Саду, издање и штампа А. Пајевића. 1884. Цијена 50 новч. —

Историја Угарске са уводом у историју света за ниже разреде средњих школа написао др.

Франа Рибари, професор. С мађарског превео Милан А. Јовановић, гимназ. професор. Друга свеска. У Новомо Саду, Штампарија А. Пајевића. 1884. —

О Филокесери, како изгледа и којим се средствима сузбија. Написао М. Петровић. Нови Сад, издање и штампа А. Пајевића. 1884. Цијена 20 новч. —

Летописе Матице Српске, уређује А. Хаџић. Књига 139. Свеска трећа. 1884. У Новомо Саду, Српска штампарија дра. Свет. Миљетића. 1884. У овој свесци налазе се ови саставци: I. Основно начело. Критички увод у општу филозофију. Од дра Лазе Костића. (Свршетак). — II. Дру Ђури Даничићу помен у свечаној сједници књижевног одјељења Матице Српске о светом Сави 1883 г., бесједио члан књижевног одјељења професор А. Сандић. — III. Принос народној терминологији биљака и животиња. Припошњо Мојо Медић. — IV. Српске народне приповијетке, скупио их је по Српјему Дамјан Прерадовић; 1. Ора и два. — 2. За што се не преде у очи св. Тодора. — 3. Дванаест браћа. — 4. Курјак и коза. — 5. Лаж без истине. — Књижевност: Повиест хрватске књижевности за кандидате учитељства. Sastavio Antun Peehan. II. popravljenio izdanje. Ојцена Гојка Змајевића. — VI. Матица Српска: Изводи из записника књижевног одбора и одјељења 1882 и 1883 године. У раду матичиног штампане су ове ојцене: Ојцена дра Стевана Павловића о „Естетичи за одраслије Српкиње“ коју је написао Ђорђе Глибољски. — 2. Ојцена Јована Грчића на историјску трагедију Мите Поповића: „Стеван, пошљеди босански краљ“ и на историјску драму Драгутина Ј. Илића под насловом: „Краљ Вукашин.“ — 3. Ојцена А. Хаџића и дра Ђ. Дера о расправи дра Стевана Павловића: „Пјесничка вјештина са додатком о словенским пјесничким умотворима.“ — 4. Ојцена Милаша А. Јовановића и Јована Грчића са спису неименованог писца: „Целули, забавник за одраслије српске омајину.“ — 5. Ојцена Милаша А. Јовановића о саставку Николе Тодоровића под насловом: „Опне долине ресавске.“ — 6. Ојцена Милаша А. Јовановића о спису Владимира Кресића: „Приповијетке из историје свега свијета за школу и народ.“ — 7. Ојцена Ђорђа Рајковића на рукопис Моје Медића под насловом: „Неке народне игре, до сад непокупљене или друкчије тумачене.“ — 8. Ојцена М. Петровића на чланак: „Свјетлост у науци и животу.“ од Ст. Миловановића. —

Илустрована Историја Српског Народа, од најстаријих времена до проглашења нове краљевине. За народ и школу. Са 100 слика. Издаје Кошта Мандровић. У Бечу 1884. Свеска шеста. Цијена 20 новч. У овој шестој свесци налазе се ове слике: Краљ Вукашин, Град Једрене, Цар Далар, Манастир Раваница, Краљевић Марко, Косово поље, Југ-Богдан са девет Југовића, Милош Обилић, Кнежева вечера у очи Видов-дана. Дјело ће бити потпуно у 12 свезака. —

Српска Молитва. Пјесма Змај-Јована Јовановића. За гласовир просто по мелодији написао др. Јован Пачу. Посвећено Змај-Јовану Јовановићу. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Новом Саду 1884. Цијена 80 новч. (У славу и спомен прве изложбе „добротворне задруге Српкиња Новосатиња“ ручног рада и народне домаће радности Српкиња дне 22 Јула 1884).